

Un valencianisme nou

Abelard Saragossà (Universitat de València)

Al meu avi, que no ha pogut vore que el seu vot finalment ha sigut útil

SARAGOSSÀ, Abelard (2017): «Un valencianisme nou», *Revista de Catalunya*, 299, Barcelona, p. 56-68.

Resum

El treball descriu les propostes d'un jove (A. Mezquida, 1986) per a aconseguir que el valencianisme, augmentant la formació i rectificanc errors del passat, siga atractiu per a la majoria de valencians (§1). Contra una concepció essencialista i ètnica (Fuster), cal fonamentar-se en la política: en la consciència i la voluntat, amb transversalitat i consensos. Com que la consciència majoritària entre els valencians és l'espanyola, un objectiu central és desplegar la identitat valenciana. Amb mestria (i amb aportacions importants), l'autor explica de quina manera el valencianisme ha vist Espanya (§2) i per què el fet de no tindre en compte de quina manera els valencians veuen Espanya ha impedit que el valencianisme qualle i es consolide (§3). Això no obstant, hi han hagut fets particulars que han possibilitat una expansió significativa del valencianisme polític. De cara al futur, Mezquida proposa una anàlisi aguda del nacionalisme espanyol i com convé que actue el valencianisme (§4). És la part culminant del llibre. Per a quallar, el valencianisme també necessita deduir quins mitjans permetran desplegar internament la identitat valenciana. L'article acaba posant el llibre en l'evolució del valencianisme i remarcant què aporta (§5).

En el 2015, es publicà un llibre que destaca per l'objectiu i pels mitjans que aporta: *El valencianisme enfront d'Espanya. Una anàlisi estratègica* (València, Fundació Nexa). La finalitat de l'obra és seguir traent el valencianisme de la marginalitat i aconseguir que siga atractiu per a la major part de valencians. El llibre mostra característiques noves i positives d'un valencianisme jove. Amadeu Mezquida (València, 1986) tenia 29 anys quan acabà d'escriure el llibre. A més, participà en les eleccions del 2015 dirigint la campanya electoral de Compromís en la ciutat de València, la qual acabà amb Joan Ribó com a alcalde valencianiste.

1 Objectiu, causes i destinataris

En començar, l'autor ens diu quin és l'objectiu del llibre: contribuir a fer que, al costat de l'única política que ha existit fins ara (l'eix *dreta espanyola / esquerra espanyola*), alce el cap el valencianisme recorrent a un factor decisiu en tot poble, la *identitat*. Si el valencianisme no té l'estat espanyol a favor, el mitjà bàsic per a avançar serà mirar als ulls dels valencians i convèncer-los.

¿Per què calia escriure el llibre? La primera causa és el fet que, en les darreres dècades, el valencianisme polític no ha reeixit. La segona raó està en el bagatge formatiu (poc alt) que tindriem en el valencianisme. Una manera de mesurar-ho és mirar la capacitat que un valencianiste té per a dialogar amb veïns i incidir positivament en la seua consciència com a valencians. Per tant, el destinatari de l'obra és el valencianisme.

Mezquida posa l'origen del valencianisme recent en Fuster, en el qual «la nació no és una qüestió de tria o de voluntat». La visió essencialista comportava que els valencians formaríem part de la nació catalana. La dreta centralista usà eixa concepció per a arraconar el valencianisme, les insuficiències del qual serien quatre: essencialisme, absència de suport popular, poca transversalitat i moltes «animadversions i hostilitats en els autòctons».

Per a superar la marginalitat, calia incorporar la voluntat «de conviure junts», la qual aniria unida a la *identitat* i a la *sobirania*, que és un dret de tot poble. Estem davant d'una concepció política. La llengua, la història i la cultura es mantenen, però com a components secundaris.

Davant d'eixa proposta, el primer problema és que la identitat actual dels valencians està majoritàriament en el nacionalisme espanyol. En conseqüència, el valencianisme ha de potenciar la identitat valenciana a fi que els valencians augmentem la voluntat de dirigir el nostre futur. Per a aconseguir-ho, hauríem d'aprofitar factors positius dels valencians i hauríem de fugir de l'actitud que només veu mal entre nosaltres. El pas de «la nació catalana» a «la nació valenciana» «ha permès l'establiment dels consensos» i «tancar les ferides obertes en la transició». Mezquida indica que l'oposició pertinent no és «fusterià / antifusterià», sinó «nacionalisme ètnic / nacionalisme cívic». Eixa variació va fer que la UPV (després el Bloc) passara del 2,75% cap al 5% en el 2003. Amb alinces, Compromís tragué el 7,37 % en el 2011. En el 2015, pujà deu punts.

¿Com pot el valencianisme augmentar la identitat valenciana? L'autor proposa dos mitjans: el ja dit (desplegar característiques valencianes) i mostrar quines conseqüències té haver assumit la identitat espanyola. El potenciament de la identitat valenciana (qüestió que el llibre a penes tracta) va unit a superar divisions en el valencianisme i augmentar la transversalitat. La major part del llibre (el 70%) es centra en el tema d'Espanya.

2 El valencianisme ¿com veu Espanya?

En el passat, el valencianisme pensaria que s'havia de limitar a la identitat valenciana. El tema d'Espanya seria preferible no tractar-lo en públic. Hi estaríem involucrats per una guerra perduda (la de 1707). El fet de reduir Espanya a la història, la llengua i el dret de la Corona de Castella seria presentat pel nacionalisme espanyol com a una unió voluntària de les parts. La Corona de Castella s'hauria «diluït» amb «sacrifici» i hauria «renunciat a la seua pròpia identitat». L'abolició de la Corona d'Aragó seria positiva, ja que «respondria a raons de “modernització i de progrés”».

El valencianisme nou ha canviat la visió. El nacionalisme espanyol estaria definit per set característiques: seria excloent (nega les formes o visions d'Espanya que no es corresponen amb la seua) i majoritàriament reaccionari; també seria ètnic (es basa

en motivacions lingüístiques, culturals i històriques); a més, respondria principalment als interessos de la classe social dominant de l'estat; seria conservador, assumit i impulsat sobretot per l'església, la noblesa, la monarquia, l'exèrcit; i presentaria la situació com a natural: només serien «nacionalistes» els altres, que seríem una «anormalitat desestabilitzadora». Eixa concepció excloent fa que els moviments de resposta al centralisme es senten antiespanyols.

Haurien magnificat el castellà falsejant la història: «Nunca fue la nuestra, lengua de imposición, sino de encuentro» (rei d'Espanya, 2001). El castellà seria «més comprensible, més útil, més global, una llengua de convivència...». Eixa actuació lingüística agressiva faria que els pobles marginats reivindicaren la preservació i foment de la llengua pròpia.

En la Corona d'Aragó, hi havien pobles coordinats. En canvi, la Corona de Castellà introduïx el centralisme jacobí francès. Al final del franquisme, hi ha un canvi. Mezquida valora positivament l'Estatut d'Autonomia, però tracta els problemes del model de finançament autonòmic i la distribució territorial de les inversions de l'estat centraliste, que tenen un impacte directe en la qualitat de vida i el benestar dels valencians.

Els governs espanyols han creat les autonomies i ahora les neguen: les carreteres, les vies de tren, els aeroports... responen a criteris polítics de dominació. Madrid ha esdevingut el París d'Espanya. Per a evitar objeccions sense fonament, l'autor recorda que els principals mercats valencians són Catalunya i Europa.

El panorama es completa amb una difusió massiva entre els valencians dels mitjans de comunicació de Madrid i l'absència de mitjans en valencià. Resultat: supeditació ideològica dels valencians.

Per al valencianisme, Espanya ha sigut i és una realitat estranya i perjudicial. Però resulta que els valencians es senten molt espanyols. En definitiva, la lectura que el valencianisme fa d'Espanya impedit que el moviment qualle i es consolide. La solució de la contradicció apareix en el darrer capítol del llibre.

3 Els valencians ¿com veuen Espanya?

L'espanyolitat dels valencians només és superada per Madrid i Castella i Lleó. En canvi, les autonomies amb una llengua pròpia tenen una realitat prou diferent (incloses les Illes Balears i Navarra). En el 2005, un 4,5% dels valencians es considerava una *nació*; un 87%, una *regió*. Un 80% s'identifica amb Espanya. En el 2013, el 65% eren autòctons, el 35% immigrants. Eixe panorama justifica que durant anys haja governat en la Generalitat el partit polític més espanyoliste.

Recentment, el panorama ha empitjorat. En el 2005, un 50% eren partidaris de l'autonomia que tenim, un 30% en volia més, i un 10% volia més centralisme. En el 2013, el centralisme augmenta del 10% al 56% (Espanya: 37%); els satisfets baixen d'un 50% a un 23% (Espanya: 32%); i els autonomistes baixen del 30% a un 15% (Espanya: 23%). Mezquida recorda que, entre els anys 1996 i 2012, la identitat privativa pròpia augmenta en Catalunya (del 36% al 51%) i en les Illes Balears (del 24% al 36%).

L'adhesió a Espanya i l'evolució contra l'autonomia fan pensar que el valencianisme ha retrocedit. Però ha passat el contrari: Compromís passa d'un 7% (200.000 vots; 2011) al 18,7% (2015). Correlativament, entre 1996 i 2012, el sentiment

de ser sobretot valencià es manté (11%); però, tenint en compte la immigració (passem de quatre milions a cinc), resultarà que el valencianisme ha pujat. En el 2014, cap a 385.000 valencians es senten més valencians que espanyols.

Compromís hauria anat amunt per la constància d'una part dels valencianistes, pel pas de l'essencialisme a un valencianisme «civicopolític», per l'uropeisme del valencianisme i, sobretot, per un govern unit a l'autoritarisme, la corrupció i la pèrdua progressiva de solidaritat amb els més necessitats. També estaria la crisi econòmica del 2009 i el treball intens de Compromís en les Corts Valencianes (2007-2011). El graner de vots vindria del valencianisme i de l'espai de l'esquerra-regeneració. Compromís ha omplert els buits del Bloc (sobretot les ciutats de València, Alacant i Elx, i les comarques poc valencianoparlants).

Mezquida evita el triomfalisme recordant l'acostament al centralisme castellanitzador. També té en compte la regió d'Alacant-Elda-Oriola (que conté un terç dels valencians). A més, dels 390.000 valencians que destaquen la seua valencianitat només un 24% vota a Compromís (94.380; un 30% no votà i un 24% votà al PP, 94.380). Finalment, 312.000 valencians (80%) es posen entre el centre i l'esquerra; 78.000, a la dreta (20%). En definitiva, l'eix centralisme-autonomisme encara no hauria quallat.

En l'eix «status quo-regeneració», Compromís (18%) ha superat a Podemos i Ciudadanos (12% cada u). Però, si hi ha enfrontament i Compromís recorre al valencianisme, pot perdre per l'espanyolisme dels valencians.

L'entrada de Compromís en el govern valencià podria iniciar la consolidació de l'eix centralisme / autonomisme. Però caldrà guanyar la «segona Batalla de València», objectiu que demana potenciar la identitat valenciana i analitzar els efectes de l'espanyolisme en els valencians. El nostre autor informa que no tractarà la part identitària (encara que és «de summa importància»).

4 El valencianisme i l'espanyolitat

Davant de les definicions poc satisfactòries del concepte *nació*, Mezquida focalitza la voluntat i la sobirania. A la vista de la realitat actual, el valencianisme deu buscar camins cap al canvi identitàri. Sense eixa variació, seguirem com en els setanta i els huitanta. Per a avançar, nota que, encara que el valencianisme exposa molts fets (història, llengua, mal finançament, poques inversions), resulta que eixe discurs incidix poc en l'opinió pública. És com si la veritat no interessara als valencians, reacció que genera «una frustració perplexa» en el valencianisme. ¿Per què els valencians voten en contra dels seus interessos? El polític valencià afirma que necessitem una concepció diferent de què són els pobles. I arriba a una proposta suggestiva.

La nacionalitat seria molt diferent de les ideologies polítiques (socialisme, conservadorisme, etc.). Contra l'universalisme de les ideologies polítiques, els pobles (o nacions) serien locals. Un poble oferiria «a l'individu un espai col·lectiu imaginat», «una cosmovisió completa», de manera que resol «qüestions transcendents per a l'individu». Un poble seria una «identitat bàsica necessària no sols en la dimensió social sinó també en la individual. En la identitat nacional l'individu troba resposta al seu “jo” més bàsic». Eixe quadre justifica l'afirmació que sentir-se membre d'un poble és molt més que una ideologia política, i s'acosta a les religions en la mesura que contribuïx a

donar sentit a la vida. «¿Podem parlar de la identitat nacional com un marc cognitiu que opera en l'àmbit de la consciència individual?». «¿No seria la identitat nacional el principal conjunt d'estructures mentals sobre el qual s'articula la "manera de veure el món" en l'actual context global d'estats nacionals?».

Ara, ja podem aclarir la paradoxa dels valencians: «si els fets no encaixen en un marc conceptual, els fets reboten i el marc es manté», de manera que eixos fets és com si no existiren. Entre els valencians, l'efecte és no reaccionar davant del centralisme. Eixa proposta també permet entendre el vot majoritari a partits polítics espanyols: «els valencians voten allò amb què s'identifiquen». En una citació llarga, apareixen fragments eloqüents: «Les persones no voten forçosament segons l'interès propi. Voten per la seva identitat. Voten pels seus valors. Voten per la persona amb qui s'identifiquen».

Canviar els marcs conceptuals no és fàcil, però sí possible: equival a canviar la manera d'interpretar el món. Mezquida mostra mecanismes que el nacionalisme espanyol usa per a dominar. Ací, em limite a la parella *nosaltres / altres*. Una oposició amb algú de fora pot augmentar la cohesió interna. En l'espanyolitat, han assignat eixe paper als catalans des del final del segle XIX (esporàdicament, a altres). El resultat és una *Espanya* (la del nacionalisme centraliste espanyol) i una *anti-Espanya* (associada als qui voldrien destruir-la). Dos mitjans recurrents per a defendre *Espanya* són la unitat i la igualtat.

El nostre autor remarca que diferents que són la *unió* (que comporta acostar i vincular entitats diferents) i la *unitat* (nom que comporta uniformitat, absència de diversitat). L'espanyolisme parla de *unitat* perquè ha reduït Espanya a la Corona de Castellà, de manera que hi ha *uniformitat*. En conseqüència, quan algun poble reivindica un factor propi va *contra la unitat* o *uniformitat* que el nacionalisme espanyol ha intentat crear. Això explica que «la unitat no siga entesa en positiu –com a unió de les parts– sinó en negatiu, com una prohibició: indivisibilitat».

La «unitat» es reforça amb la «igualtat». Com que les característiques d'Espanya serien les de Castella, hi hauria *uniformitat*, *unitat* entre els espanyols, de manera que serien *iguals*, *homogenis*. Enfront, els qui voldrien ser *diferents*, *heterogenis*, *desiguals*. El sùmmum de l'engany és presentar la reivindicació de la llibertat com a *privilegis*: «tot allò que escapa de la uniformitat és entés com un privilegi que atempta contra la igualtat dels espanyols». Així, «tindre una llengua pròpia i voler mantindre-la i normalitzar-la» és interpretat com a «voler ser més que la resta d'espanyols». A més, voler tindre «privilegis» equivaldria a *falta de solidaritat*. ¡Que humà que és el nacionalisme espanyol (i que inhumans que són els *antiespanyols*)!

La ciència aprofita per a entendre la realitat. En el cas de les ciències humanes, la comprensió de la realitat és un mitjà formidable per a canviar aspectes negatius. I això fa el polític valencià. En haver descrit els mitjans anteriors, ho aplica a la pràctica del valencianisme. Si quan parlem mirem els interlocutors (quins sentiments i quines idees deuen tindre), parlarem d'una manera més incisiva. Mezquida fa una operació magistral: transcriu un fragment que representa com parla sobre el finançament un valencianiste que no té en compte com pensen i senten la majoria de valencians; mostra quins efectes tenen expressions concretes en la ment del receptor i, finalment, diu quin parlament permetria combatre la ideologia espanyolista de molts valencians, encara que els fets exposats són els mateixos en els dos fragments.

Tots els factors de l'espanyolitat que hem vist fins ara s'han originat en el passat i segueixen actuant en el present. Si mirem cap al futur, ¿continuarà sent exclusiu (i excloent) el sentiment nacional? La globalització del capitalisme va unida a un món canviant, incert i inhòspit, que dificulta adquirir compromisos duradors. En eixe entorn, u passa d'una identitat sòlida o rígida a una identitat progressivament més líquida: «no és una identitat inamovible ni tampoc incompatible amb altres possibles identitats nacionals». Una persona pot sentir-se argentina, espanyola i basca segons en quin lloc es trobe i segons de què parle o amb qui parle. I bé, una part dels valencians viu en eixe món, que demana identitats flexibles, no necessàriament incompatibles ni oposades.

El polític valencià creu que eixa situació és útil per al valencianisme. Així, explicant que la identitat valenciana no és incompatible amb unes altres ens ajustaríem a les necessitats dels valencians i obtindríem dos beneficis més: canviar una concepció excloent per una incloent; i posar la persona en primer lloc (la identitat nacional formaria part del *ser* i el *sentir* de cada persona). A més, ens deslliguem del pes de la fidelitat, de la mala consciència, del sentiment de traïció.

Mezquida reforça la seua proposta observant que quadra amb el dret a decidir: «l'individu té dret a decidir *què vol*, també *què vol ser*». Quan una persona es trobe que hi han contradiccions entre dos identitats, probablement es decantarà per «aquella identitat que més comoditats li ofereix: la que no li exigeix renúncies ni l'obliga a posicionar-se contínuament».

En l'evolució de les identitats, l'autor valencià dedica una apartat a Catalunya per a mostrar que l'independentisme català ja hauria aplicat les mesures descrites.

5 Mezquida en l'evolució del valencianisme

El llibre ressenyat té tres aportacions. Primera: per què el valencianisme no reïx en el postfranquisme (no haver focalitzat la identitat i la voluntat dels valencians; i tindre una visió d'Espanya que posa la major part dels valencians en contra). Segona: quines condicions s'han de donar per a fer que el valencianisme de Compromís avance (variar la concepció de les nacions, aprofundir en l'estudi del nacionalisme centraliste espanyol, i canviar la manera de parlar als valencians). Tercera: quin camí podria assentar la recuperació dels valencians (fusió del valencianisme, la justícia social i un humanisme democràtic que pose al capdamunt la persona i els pobles).

Per a completar la valoració, l'hauríem de posar en l'evolució del valencianisme. Com que no sóc historiador, ho faré amb dades personals. En el 2011, Joan Senent i jo vàrem assistir a la concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Albert Manent (1930-2014). En acabar-se l'acte, vaig dir al fill (Jordi Manent) que el conjunt de la cerimònia m'havia commogut. La causa és que havia vist que l'homenatge a son pare, a més de ser un reconeixement personal, també era un aplaudiment a una generació de catalanistes que, al llarg de la vida, havia fet realitat el seu somni: fer avançar d'una manera molt significativa la recuperació del poble català.

Eixe panorama contrasta amb les generacions de valencianistes que vàrem nàixer en el franquisme. Al final dels setanta, jo estava en el Partit Socialiste d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN), a pesar que veia que eixe partit tenia un objectiu final, però no tàctica ni estratègia (per quin camí podíem avançar des del present). En les eleccions de 1979, vaig participar en mítings i comproví quina

distància tan enorme hi havia entre la poca gent que venia als mítings i nosaltres. El meu valencianisme no tenia ni estratègia ni poble. Només teníem il·lusió.

Les limitacions dites varen determinar que una part dels valencians que estàvem en el PSAN participàrem des del principi en la creació del precursor del Bloc Nacionalista Valencià (la Unitat del Poble Valencià, UPV, 1982). Calia construir una organització que convencera els valencians. En cada elecció municipal, sabíem quants regidors tréiem i en quines poblacions: una trentena en 1983, el doble en 1987, cap a 90 en 1991. Era poc: molt poc. I és que aleshores no sabíem que només amb la variació geogràfica no ens guanyaríem la confiança d'un sector significatiu dels valencians. També eren necessàries les modificacions que exposa Mezquida en el seu llibre. La UPV treia algun regidor a on els candidats eren persones tan valuoses, que per a una part dels electors estaven per damunt de les ideologies polítiques.

Però, a pesar d'uns resultats tan pobres, seguíem i seguíem. Recorde un dia que, amb més de noranta anys, el meu avi (que era un valencià pla i honrat que confiava en el nét) m'abonegà perquè el partit a qui li recomanava que votàrem no obtenia mai bons resultats: «Xiquet, ¿quan eixiran els nostres?», em va dir un poc dolgut. Crec que això és una fotografia de no pocs valencianistes fills de la dictadura: hem caminat desert amunt durant la major part de la nostra vida (1976-2015).

Això no obstant, a mesura que la dreta espanyola governava en les Corts valencianes i en les espanyoles ha anat avançant i assentant-se una convicció que, cap a 1980, pareixia impossible: un sector dels valencians ha començat a vore que l'estat espanyol no és la nineta dels ulls, sinó una realitat prou diferent; més que per a afavorir la gent, actua per al benefici d'uns pocs. En eixe marc, cal dir-ho: per a assolir «que els nostres ixquen» (com deia el meu avi), han sigut útils aquells regidors valencianistes aconseguits amb tanta suor; i també han sigut positives les lliçons que els valencianistes dels huitanta i els noranta tréiem davant de cada derrota.

En el marc descrit, puc explicar per quin motiu la lectura del llibre ressenyat ha sigut emotiva per a mi. La persona s'esforça i treballa per a aconseguir que els seus descendents tinguen unes condicions de vida més favorables. I, en els nostres dies, la il·lusió i l'esperança dels valencianistes jòvens té un fonament immensament més gran que el que teníem els de la meua generació enmig d'un desert. També és motiu d'alegria comprovar el grau de formació, de capacitat analítica i de reflexió que tenen els valencianistes nous. Nosaltres no teníem ni tàctica ni estratègia. Ara, el polítleg valencià subtitula el llibre «Una anàlisi estratègica» i usa sovint eixe adjectiu i el nom corresponent.

Sí, els de la meua generació hem passat la vida travessant un desert. En canvi, la generació d'Amadeu Mezquida podria ser entre els valencians igual que la d'Albert Manent entre els catalans. Per a mostrar que no parla només el meu desig, exposaré unes dades noves.

Estudiant l'espanyolisme, l'autor valencià no actua com els elitistes, sinó d'una manera humana i solidària: mirant en els ulls dels interlocutors. Eixa actitud fa ser moderat i prudent, i no recorre mai a l'opció de negar i deixar en ridícul a qui hauríem de voler convèncer. Si a això afegim la intel·ligència (que apareix sovint en el llibre), podem obtindre molts beneficis. El conjunt de l'obra ressenyada és una mostra de l'afirmació i, tot seguit, descriure una reflexió que fa tornar a llevar-se el capell.

Mezquida es pregunta si seria possible superposar l'eix centralisme-autonomisme i l'status quo-regeneració, ja que l'impuls més fort que ara té la

regeneració afavoriria l'expansió de la identitat valenciana (p. 162). Per a avançar cap a la superposició, nota que els dos eixos compartixen un factor bàsic: la capacitat de decidir. En la regeneració, és fonamental que les persones puguen decidir qüestions enfront de les institucions. En el valencianisme, la capacitat de decidir s'aplica al poble valencià davant del govern centraliste. En definitiva, més democràcia comporta més autogovern. La qüestió és que les decisions no les prenga un Madrid-búnquer, sinó «la ciutadania valenciana empoderada».

Si es produïra eixe procés, el resultat seria que «passaríem de dos marcs separats a dos marcs íntimament lligats, integrats en un de sol». A més, el polític valencià nota que hi ha un factor que reforça la fusió descrita: el principi de subsidiarietat («qualsevol assumpte ha de ser resolt per l'autoritat més pròxima al problema»), principi que està «considerat un dels pilars rectors del funcionament de la Unió Europea».

Munyim les dades anteriors. Si un partit polític és capaç de parlar d'una manera que atraga tant els «valencians conscients» com els valencians que volen una societat més justa i més democràtica, ¿no és cert que podria tindre una incidència enorme? Realment, el valencianisme nou pot ser un mitjà molt eficaç per a augmentar d'una manera significativa la consciència de ser un poble i la voluntat de ser solidaris entre nosaltres i amb els altres pobles. La muntanya desèrtica de la meua generació portava al camí del valencianisme nou cap a una vall verda: com la Ribera o la Plana, com les vinyes dels Alforins o del Vinalopó, com l'Horta d'Oriola o els carxofars de Benicarló.

